

Lalita Gandbhir
4200 N Ocean Dr., Apt. 1501-2
Reviera Beach, FL 33404
U.S.A.

पिढ्यांची कथा : (भाग ११)
प्लेगची साथ

माझ्या लहानपणी माझी आत्या माझ्या आजीआजोबा व पणजीच्या काळात घडलेल्या कथा सांगत असे. मी त्या मन लावून ऐकत असे. त्यात प्लेगच्या साथीची एक कथा होती.

"म्हणजे काय झालं, गावात दोन मेलेले उंदीर सापडले आणि गावात हाहाकार उडाला. उंदीर उघड्यावर येऊन तडफडून मेले म्हणजे प्लेगची साथ आली असं समजायचं. मग एकच उपाय. गाव सोडून जायचं. भराभर गाठोडी बांधायची, प्रत्येकाचे दोन कपडे, तांदूळ, डाळ, मीठमिरची, कांदे, दोन भांडी घ्यायची. सतरंज्यांची वळकटी बांधायची, जाता जाता मिळाली तर चार पाच पालं गोळा करायची आणि रानाची वाट सुधारायची."

"कसं जायचं?" माझा प्रश्न

"कसं जाणार? तेव्हा काय बस, आगगाडी असलं काही होतं का? दोन पायांनी चालत जायचं. सगळी गाठोडी डोक्यावर, पातुंगळीला, हातात घ्यायची; मुलांना कडेवर, खांद्यावर बसवायचं; गुरं असली तर त्यांना हाकलायचं. त्यांच्या पाठीवर मुलं बसायची. गुरांना दिवसा रानात जायची सवय असायची पण रात्री त्यांना घरी परतायचं असायचं. त्यांना बांधून ठेवायला लागायचं."

"कोंबड्यांचं काय?" मी विचारायची

"कोंबड्यांना कोण हलवणार? त्यांना घरीच ठेवायचं; कुणी खूप आजारी असलं तर त्याला उचलून घ्यायचं. बाई बाळंत होत असेल तरी तिला चालायला लागायचं. ज्यांना उचलून नेता येत नसेल आणि चालायला येत नसेल त्या माणसांना मागेच ठेवायचं."

"तो मेला तर?" मी विचारायची.

"मेला तर म्हणून काय विचारतेस? मरायचाच. मागे राहिलेली माणसं झालेल्या आजाराने नाही तर प्लेग होऊन मरायची."

"बायका आजारी नवऱ्यांना, आई मुलाला मागे सोडून जायला नाही म्हणत असत. असं मागे राहिलेलं धडधाकट माणूस प्लेगने मरायचं.

"घर सोडून गेलं तर चोऱ्या नाही का व्हायच्या?" माझा प्रश्न.

"अग, प्लेगची लागण झालेल्या गावात चोर येणार? चोराला सुद्धा प्लेगने मरायची भीती वाटते."

"मग जंगलात पोचल्यावर एखाद्या झाडाखाली जमीन झालायची. तिथे पालांची झोपडी बांधायची. आत सतरंज्या पसरायच्या. जवळच्या नदीनाल्यातून कळश्या भरून पाणी आणायचं. झोपडीबाहेर ती दगडांची चूल मांडायची. जंगलातून वाळक्या काटक्या गोळा करायच्या. ते सारण घालून चूल पेटवायची. डाळ, तांदूळ जे काही असेल ते शिजवायचं. मीठमिरचीबरोबर खायचं."

माझ्या डोळ्यासमोर रानावनात राहणाऱ्या ऋषिमुनींच्या आश्रमांची सुंदर चित्रं उभी रहायची. "किती मजा!" मी म्हणायची.

"मज्जा! अग, जंगलात वाघ, कोल्हे, साप असे जंगली प्राणी होते. शिवाय चोर येण्याचा धोका होता. एकदा चोर आलेच."

"आमचं भाग्य म्हणजे तेव्हा आमच्या बरोबर अण्णा होते. अण्णा पोलिसखात्यात होते म्हणून त्यांच्या दिमतीला दोन पोलिस असायचे. त्यांच्याकडे तलवारी होत्या. चार पाच चोर होते. आमच्या बरोबर अण्णा नसते तर आमची भंबेरी उडाली असती. त्या पोलिसांनी तलवारी काढल्याबरोबर चोर पळून गेले."

"जंगलात चोर काय चोरणार?" माझा प्रश्न.

"अग, घर सोडताना लोक सोनंनाणं बरोबर न्यायचे. काहीजण घरात पुरायचे. भिंतीला भोक पाडून त्यात लपवायचे. सोन्यानाण्यासाठी चोर यायचे."

"शिधा संपला तर कुणालातरी जीव मुठीत घेऊन गावात घरी जाऊन शिधा आणायला लागायचा."

"महिन्या दीड महिन्यांनी जंगलातून आम्ही घरी परतायचो. गावावर अवकळा आलेली असायची.

"गावात दोन तीन प्रेतं सापडायचीच. गावात मागे राहिलेले आजारी म्हातारेकोतारे, आजारी माणसं, प्लेग झालेली माणसं मरून पडलेली असायची. गावात दुर्गंधी यायची. काही शहाणी माणसं गावाबाहेर जाऊन मरायची. घराला विटाळ नको म्हणून! ती प्रेतं जाळावी लागायची; स्मशानात चिता पेटायच्या."

"आपल्या आधी चोर पोचले तर चोऱ्या झालेल्या असायच्या. घराची डागडुजी करायला लागायची.

"मागे राहिलेली माणसं क्वचितच जिवंत असायची. एकदा एक बाळंत होणारी बाई प्लेगची साथ आली तेव्हा गावात राहिली. एक म्हातारीपण तिच्या बरोबर राहिली. आम्ही परतले तेव्हा बाळ, बाळंतीण आणि म्हातारी सुखरूप सापडले. म्हातारी बाळंतीणीची काळजी घेत होती. अग, देव तारी त्याला कोण मारी!"

आत्याने सांगितलेली प्लेगच्या साथीची हकीगत वास्तववादी होती. पण माझ्या स्वप्नाळू बालमनाने शाकारलेली झोपडी, समोर सारवलेलं अंगण, त्यावर रांगोळी, बाजूला कमळं फुललेलं तळं, भोवती बागडणारी हरणं अशी वनात राहणाऱ्या ऋषिमुनींच्या आश्रमांसारखी जंगलातल्या राहणीची चित्रं रंगवली होती. माझा जन्म त्या काळी व्हायला हवा होता असं मला वाटायचं.

मी अकरा बारा वर्षांची असताना मला माझे मोठे काका (नरहरी उर्फ आप्पा) हे 'प्लेगची साथ चालू असताना जंगलात न जाता प्लेग झालेल्या मित्राची सेवा करायला गावात राहिले व प्लेगने गेले' हे समजलं आणि माझं रंगीत स्वप्न दुभंगलं. मी धाडकन् वास्तवात कोसळले.

हा आपल्या पूर्वजांच्या आयुष्यातला एक अंक.